

Nr 43.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1942 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. i vad propositionen hänvisats till behandling av lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 1 april 1942 dagtecknad proposition, nr 204, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

2) lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Propositionen har i vad angår sistnämnda lagförslag hänvisats till behandling av konstitutionsutskottet. I övrigt har propositionen hänvisats till lagutskott samt behandlats av första lagutskottet.

I samband med propositionen i nämnda del har första lagutskottet förehäft en i anledning av propositionen inom första kammaren väckt motion, nr 225, av herrar *Ekströmer* och *Nordenson*. I denna motion hemställles, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i propositionen att de i motionen angivna synpunkterna vinna beaktande. Det närmare innehållet i motionen återgives nedan.

Det i propositionen framlagda, till lagutskott hänvisade lagförslaget är av följande lydelse:

F ö r s l a g

till

L a g

med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelse.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att bestämmelserna i 2—15 §§ här nedan skola helt eller delvis äga tillämpning.

Granskning av patentansökningar m. m.**2 §.**

För granskning av patentansökningar med hänsyn till uppfinningarnas betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen i riket så ock för de uppgifter i övrigt som i denna lag angivas skall finnas en särskild granskningsnämnd.

Nämnden skall bestå av högst fem ledamöter som förordnas av Konungen. En av ledamöterna skall av Konungen utses till ordförande.

3 §.

Patentansökningar och därtill hörande handlingar som granskningsnämnden behöver för sin verksamhet skola av patentmyndigheten hållas tillgängliga för nämnden.

Upplysningsplikt.**4 §.**

Om det finnes angeläget med hänsyn till rikets försvar eller folkförsörjningen i riket, äger Konungen ålägga den som företräder, förestår eller leder visst näringsföretag här i riket att meddela fullständiga upplysningar om vad som inom företaget är känt angående uppfinning som berör företgets verksamhetsområde.

Konungen må ock, om det på grund av särskilda omständigheter finnes erforderligt, ålägga annan att meddela upplysningar som avses i första stycket, sedan tillfälle lämnats den som företräder, förestår eller leder företaget att i samma avseende uttala sig.

Förbud mot uppfinnings offentliggörande m. m.**5 §.**

Uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes, må ej utan tillstånd av granskningsnämnden offentliggöras eller, när den icke är offentliggjord, göras till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller eljest yppas, där ej annat följer av vad nedan sägs.

Vad med krigsmateriel skall förstås bestämmer Konungen.

6 §.

Sökes patent å uppfinning som i 5 § sägs och finner granskningsnämnden, att uppfinningen är av sådan betydelse för rikets försvar att den alltjämt bör hemlighållas, skall nämnden underrätta patentmyndigheten om sitt beslut senast inom tre månader efter det så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till sistnämnda myndighet att ansökningens föremål tydligt framgår därav. Har sådan underrättelse givits, må kungörande enligt 7 § första stycket förordningen angående patent tills vidare ej äga rum.

Gives ej underrättelse som i första stycket sägs inom där angiven tid, vare förbud, varom i 5 § stadgas, ej därefter gällande med avseende å uppfinningen, med mindre nämnden senare annorlunda beslutar. Beslut som sist sagts må ej meddelas utan synnerliga skäl.

7 §.

Finner granskningsnämnden uppfinning, som ej har särskilt avseende å krigsmateriel, vara av sådan betydelse för rikets försvar att den bör hemlighållas, må nämnden föreskriva att vad i 5 § sägs tills vidare skall tillämpas därå, såframt uppfinningen tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes; och äge, där patent sökes å uppfinningen, vad i 6 § stadgas motsvarande tillämpning.

8 §.

Granskningsnämnden äger meddela förbud tills vidare mot utnyttjande av uppfinning som enligt vad ovan sagts bör hemlighållas.

Nämnden äger stadga skyldighet, vid vite, att lämna uppgift om åtgärd eller förhållande som kan hava gjort uppfinningen känd eller föranleda till att den blir känd.

9 §.

Fråga om tillstånd som i 5 § sägs skall av granskningsnämnden prövas utan dröjsmål.

Meddelat tillstånd må återkallas, om synnerliga skäl därtill äro.

10 §.

Granskningsnämnden skall, om den anser att beslut som i 6, 7 eller 8 § sägs bör förbliva gällande, inom tre månader från beslutets dag underställa beslutet Konungens prövning. Sker det ej, upphör förbud som avses med beslutet eller föreskrift som därigenom meddelats att gälla vid utgången av denna tid.

11 §.

Besvär över granskningsnämndens beslut må anföras hos Konungen utan begränsning till viss tid.

Konungen äger enahanda befogenhet som enligt 6—8 §§ och 9 § andra stycket tillkommer granskningsnämnden.

Expropriation.

12 §.

Finnes uppfinning vara av särskild betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen i riket, äger Konungen föreskriva, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Konungen bestämmer eller att den skall ställas till allmänhetens fria förfogande

I fråga om uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar äger Konungen föreskriva, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten.

Hemliga patent.

13 §.

Sökes för statens räkning patent å uppfinning som är av särskild betydelse för rikets försvar, äger Konungen föreskriva, att 7 § förordningen angående patent ej skall tillämpas å ansökningen.

Äro ansökningshandlingarna fullständiga och har anledning ej förekommit att, efter vad i 6 § förordningen angående patent sägs, avslå ansökningen, varde hemligt patent meddelat samt bevis därom utfärdat; och må förty de till ärendet hörande handlingarna icke utan patenthavarens tillstånd utlämnas till annan eller något om dem yppas.

Patentmyndigheten skall göra anteckning om patentet i ett särskilt register som ej är tillgängligt för allmänheten.

14 §.

Har statens rätt med avseende å uppfinning som i 13 § sägs övergått till annan, eller upphäves föreskrift som där sägs, skall alltjämt anhängig ansökan i fortsättningen handläggas enligt 7 § förordningen angående patent. Är patent beviljat, skall anteckning därom göras i det allmänna patentregistret samt kungörande och offentliggörande i övrigt ske i enlighet med sista stycket i samma paragraf.

Förfarande eller anordning som ej är att hänföra till uppfinning.

15 §.

Vad ovan i 4, 5 och 7—12 §§ stadgas med avseende å uppfinning skall äga motsvarande tillämpning å förfarande eller anordning av teknisk natur som ej är att hänföra till uppfinning.

Ersättning.

16 §.

Vägras eller återkallas tillstånd som i 5 § sägs eller meddelas sådant beslut som avses i 6 eller 7 §, 8 § första stycket eller 12 §, skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång som därigenom sker.

Talan om ersättning som nu sagts prövas av Stockholms rådhusrätt i den sammansättning som anges i 20 § förordningen angående patent.

Särskilda bestämmelser.

17 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

18 §.

Underlåter någon att efterkomma föreskrift som meddelats enligt 4 §, eller bryter någon mot sådant förbud som i 5 eller 7 § eller 8 § första stycket sägs eller mot bestämmelsen i 17 §, straffes med dagsböter eller fängelse, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

19 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

20 §.

I mål om ersättning enligt 16 § eller om utdömande av vite som i 8 § andra stycket sägs eller om ansvar eller skadestånd på grund av brott varom i 18 § förmåles äge rätten förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas inom stängda dörrar. Samma lag vare, där talan föres beträffande patent som avses i 13 §.

21 §.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och gäller till och med den 30 juni 1943.

Den i 6 § första stycket angivna tiden av tre månader skall ej räknas från tidigare dag än den då samma paragraf jämlikt förordnande enligt 1 § skall träda i tillämpning.

Förordnande enligt 1 § vare ej gällande längre än lagen äger giltighet.

Sådant beslut som avses i 4, 6, 7 eller 8 § skall ej gälla längre än förordnande som nyss sagts är gällande. Beslut som meddelats med stöd av 12 § gäller utan hinder av att sådant förordnande eller lagen upphör att gälla.

När förordnande enligt 1 § upphör att gälla, skall vad i 14 § stadgas äga motsvarande tillämpning, såvitt fråga ej är om patent som icke längre är gällande.

Stadgandena i 16, 17, 19 och 20 §§ skola lända till efterrättelse jämväl sedan lagen upphört att gälla. Vad i 18 § stadgas skall ock därefter lända till efterrättelse med avseende å överträdelse av det i 17 § stadgade förbudet samt i fråga om annan förseelse som i 18 § sägs, såvitt denna begåtts under lagens giltighetstid.

Av 1938 års patentutredning har avlämnats ett den 9 december 1941 dagtecknat betänkande med förslag till lagstiftning om uppfinningar av betydelse för rikets försvar m. m. Utredningsman i patentutredningen är f. d.

generaldirektören H. Hjertén, som samrått med bland andra civilingenjören N. Bergling, överingenjören H. Brahmer, civilingenjören G. Dahl, direktören K. E. Eriksson och direktören A. Hasselrot, vilka utsetts att på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med denne. I betänkandet har upptagits till behandling frågan om meddelande av bestämmelser som tillgodose det allmännas intresse av att kunna utnyttja eller hemlighålla uppfinningar av särskild betydelse för rikets försvar, i betänkandet benämnda militära uppfinningar, samt uppfinningar av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket, i betänkandet benämnda försörjningsuppfinningar.

Huvuddragen i patentutredningens förslag.

I betänkandet framhålles, att det nuvarande rättsläget i olika avseenden vore mindre tillfredsställande. Sålunda kunde andra statsorgan än patentmyndigheten (patent- och registreringsverket) i regel icke få del av patentansökningshandlingar, förrän ansökningshandlingarna efter förprövning från patentmyndighetens sida blivit kungjord enligt 7 § förordningen den 16 maj 1884 angående patent. Särskilt under nuvarande förhållanden kunde det emellertid vara av ej ringa värde, att därtill ägnade statsorgan snarast finge del av sådana handlingar för att kunna undersöka, i vad mån ansökningarna avsåge militära uppfinningar eller försörjningsuppfinningar. Man kunde därigenom erhålla del av uppfinningar, vilkas snabba exploatering låge i statens intresse och där det därför vore önskvärt att hastigt nå kontakt med patentsökandena. Kännedomen om en patentsökt uppfinning kunde också stundom påverka det allmännas dispositioner beträffande stöd för andra liknande uppfinningar. I betänkandet erinras om den verksamhet, som bedreves genom den år 1940 tillkomna statens uppfinnarnämnd. Särskilt när det gällde militära uppfinningar kunde det vidare vara ett vägande statsintresse, att uppfinningen ej komme till utomståendes kännedom. Ur militär synpunkt skulle det vara av värde, om något statsorgan hade befogenhet att föreskriva uppskov med patentansöknings kungörande enligt 7 § patentförordningen samt att ålägga patentsökanden att hemlighålla uppfinningen och ej söka skydd därå i utlandet. I betänkandet erinras härefter, att nuvarande bestämmelser om expropriation av patenträtt enligt 17 § patentförordningen gällde blott beviljade patent. Införande av möjlighet att före patentbeviljandet vidtaga expropriationsåtgärd syntes kunna vara av särskild betydelse med hänsyn både till snabb exploatering och till fortsatt hemlighållande. Åtminstone i fråga om militära uppfinningar kunde det vidare vara erforderligt att meddela föreskrift om att patenträtten skulle helt avstå till staten. Detta ansåges icke kunna ske enligt 17 § patentförordningen, utan åtgärd enligt detta lagrum finge gå ut på antingen att uppfinningen ställdes till allmänhetens fria förfogande eller att staten erhöle rätt att — jämte patenthavaren eller annan rättssinnehavare — utnyttja uppfinningen. Även när det gällde förfaringssätt eller anordningar, som icke patentsökts eller ens vore av patenterbar natur, kunde statsintresset kräva expropriationsåtgärder för att åstad-

komma snabb exploatering eller framtvinga hemlighållande. För att expropriationsmöjligheten skulle bli effektiv syntes då även fordras, att staten finge möjlighet att framtvinga upplysningar om hemliga förfaringssätt och anordningar. Slutligen kunde för staten föreligga intresse av att å ena sidan bevara en uppfinning såsom hemlig men å andra sidan vinna rättsskydd mot att annan senare erhöles patent å liknande uppfinning eller eljest utnyttjade uppfinningen. Det mest effektiva medlet att vinna detta syfte syntes vara, att möjlighet bereddes staten att erhålla hemligt patent.

Patentutredningen uttalar, att genomförandet av nu antydda föreskrifter utan tvivel skulle innebära hårdhänta ingrepp i enskildas rättigheter. Redan allmänrättsliga hänsyn krävde därför, att detta endast skedde i den mån det verkligen vore påkallat av statens intresse. Vidare borde tillses, att bestämmelserna icke medförde praktiska olägenheter, som övervägde fördelarna. Det svenska näringslivet hade säkerligen i allmänhet lojalt samverkat med militära och civila statsorgan i syfte att ur försvars- och försörjningssynpunkt nå bästa möjliga resultat. Statsorganens bristande kännedom om tillgängliga uppfinningar, förfaringssätt och anordningar hade dock stundom kunnat vara till olägenhet. Vidare torde icke helt ha saknats exempel på att enskilda företag dragit sig för att ställa sina uppfinningsresurser till det allmännas förfogande, ehuru så varit önskvärt för stärkandet av landets försvar eller försörjning. Militära och civila myndigheter hade också till patentutredningen framfört önskemål om att det allmänna måtte få vidgade maktmedel till sitt förfogande.

Skälen för särskilda stadganden i här föreliggande ämne ha synts patentutredningen så vägande, att lagstiftningsåtgärder borde vidtagas, både i fråga om militära uppfinningar och försörjningsuppfinningar. I betänkandet anföres, att med den nu tillämpade totala krigsföringen skillnaden mellan dessa båda slag av uppfinningar icke vore så skarp och att det vore av största betydelse för landets motståndskraft under ett krig, hur folkförsörjningen vore ordnad.

Särskilda bestämmelser om militära uppfinningar finnas mångenstädes utomlands. Sådana bestämmelser ha utfärdats åtminstone i Amerikas förenta stater, Australien, Canada, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Japan, Jugoslavien, Nederländerna, Polen, Rumänien, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sydafrika, Tjeckoslovakien, Tyska riket, Ungern och Österrike. Stundom ingå bestämmelser av denna natur i den allmänna patentlagstiftningen, stundom i särskild lag eller annan författning. I ej ringa utsträckning ha hithörande föreskrifter tillkommit eller skärpts genom stadganden av provisorisk natur, som utfärdats under nu rådande krig. I betänkandet framhålles, att bestämmelserna variera ganska avsevärt i de olika länderna och att de i vissa länder äro betydligt strängare än vad patentutredningen föreslagit. I Finland föreligger ett förslag till ny patentlag som innehåller bestämmelser i ämnet. Angående utländsk rätt på här föreliggande område må i övrigt hänvisas till betänkandet.

Bestämmelser i ämnet ha av patentutredningen upptagits i förslag till en

provisorisk lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar m. m. Förslaget har såsom bilaga fogats vid propositionen.

Förslagets bestämmelser skola, utan särskilt förordnande, i första hand tillämpas å militära uppfinningar. Hit hänföres i förslaget uppfinningar av särskild betydelse för rikets försvar. Med denna formulering avses att angiva, att det skall gälla en uppfinning av mer avsevärd betydelse och att den skall ha betydelse speciellt — ehuru icke nödvändigt uteslutande — för försvaret. För tillämpning av förslagets bestämmelser å försörjningsuppfinningar förutsättes särskilt förordnande av Kungl. Maj:t. Med försörjningsuppfinning förstås i förslaget uppfinning av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket. Vissa för militära uppfinningar föreslagna bestämmelser, vilka helt eller övervägande äro motiverade av statens intresse av utsträckt hemlighållande, skola överhuvud ej gälla försörjningsuppfinningar.

Enligt 1 § i förslaget skola inkomna patentansökningar med hänsyn till deras betydelse för försvaret undergå granskning av en eller flera granskningsmyndigheter. Granskningsmyndighet skall enligt 2 § kunna under viss tid påkalla uppskov med patentansöknings kungörande och förplikta sökanden att ej yppa något om den patentsökta uppfinningen eller utnyttja den eller söka skydd därå i utlandet. I 3 § första stycket har Kungl. Maj:t tillagts rätt att föreskriva olika expropriationsåtgärder beträffande patentsökt eller patenterad uppfinning, däribland även hela patenträttens avstående till staten. Motsvarande expropriationsåtgärder skola enligt andra stycket i denna paragraf kunna vidtagas beträffande ej patentsökt förfarande eller anordning av militär natur, som av näringsidkare tillämpas i hans verksamhet eller varom eljest inom denna föreligger kännedom. Kungl. Maj:t har också tillerkänts rätt att förplikta den, som äger vetskap om förfarande eller anordning av sådan natur, att lämna fullständiga upplysningar därom. Enligt 3 § tredje stycket skall Kungl. Maj:t äga att meddela förbud mot att yppa, utnyttja eller söka skydd utom riket för uppfinning, förfarande eller anordning av militär natur, när avstående därav till staten beslutas, liksom dessförinnan för den tid expropriationsärendet är anhängigt. I 6 § upptagas bestämmelser om hemliga patent. Sådant skall kunna meddelas, när staten själv är sökande till patent å militär uppfinning. Patentansökningen skall i så fall ej kungöras och patentet må icke offentliggöras. Hemlighållande som nu sagts skall enligt 7 § ej räcka längre än staten önskar och gälla blott under förutsättning att staten alltjämt är innehavare av ansökningen eller patentet. I förslaget meddelas vidare i 4, 5 samt 8 och 9 §§ stadganden om tystnadsplikt för den som vinner kännedom om uppfinning m. m. på grund av bestämmelserna om granskningsmyndighets befogenhet eller om expropriation samt föreskrifter angående ersättning vid expropriationsåtgärd m. m., om straff och om hemlig rättegång i vissa fall.

Beträffande försörjningsuppfinningar stadgas i 10 § av förslaget, att Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden skall äga förordna, att vad i lagen är stadgat om uppfinning, förfarande eller anordning av särskild be-

tydelse för rikets försvar skall helt eller delvis äga motsvarande tillämpning å uppfinning, förfarande eller anordning av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket, dock ej såvitt angår bestämmelserna i 2, 6 och 7 §§ samt vad i 3 § är stadgat om avstående till staten. De bestämmelser i lagförslaget, som skola kunna få tillämpning å försörjningsuppfinningar, äro sålunda stadgandena om granskning av granskningsmyndighet i 1 § samt om andra expropriationsåtgärder än avstående av hela rätten och om upplysningsplikt i 3 § första och andra styckena jämte därtill knutna regler om tystnadsplikt, ersättning, straff och hemlig rättegång.

Beräffande de särskilda bestämmelserna i patentutredningens förslag får utskottet i övrigt hänvisa till den utförligare redogörelsen i propositionen.

Patentutredningen har vidare framlagt förslag till *lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar*. I nämnda lagrum givas regler om hemlighållande av patentansökningshandlingar, och förslaget innehåller allenast sådana följdändringar som fordras på grund av de föreslagna bestämmelserna om hemliga patent.

Yttranden.

Över patentutredningens betänkande ha yttranden efter remiss inkommit från ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, statens bränslekommission, statens industrikommission, statens livsmedelskommission, statens uppfinnarnämnd, ingenjörsvetenskapsakademien, Jernkontoret, Sveriges industriförbund, svenska teknologföreningen, svenska uppfinnareföreningens styrelse, svenska industriens patentingenjörers förening och svenska patentombudsföreningen. Från De anställdas centralorganisation (Daco) och aktiebolaget Bofors ha tillika inkommit skrifter i anledning av betänkandet.

Patentutredningens förslag har lämnats utan erinran av *ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben, bränslekommissionen, livsmedelskommissionen och ingenjörsvetenskapsakademien*. Även i övriga yttranden förordas i allmänhet lagstiftning i ämnet, ehuru olika ändringar föreslås i vad patentutredningen föreslagit. Lagstiftning på området har icke helt avstyrkts i något av yttrandena, ehuru i åtskilliga av dem intagits en kritisk ståndpunkt mot patentutredningens förslag.

Industrikommissionen har funnit uppenbart, att det i många fall beträffande patent, uppfinningar och tillverkningsmetoder av särskild betydelse för rikets försvar måste vara ett svenskt statsintresse av betydande vikt, att expropriation kan vidtagas, att hemlighållande kan föreskrivas och att skyldighet att till myndighet lämna vederbörliga upplysningar kan stadgas. Det syntes också vara motiverat att med militära uppfinningar åtminstone i vissa avseenden vid krig eller under liknande förhållanden jämställa uppfinningar av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket. De bestämmelser, som av patentutredningen föreslagits, syntes i stort sett vara väl ägnade att tillgodose det ändamål, för vilket de sålunda avsetts.

Daco har med hänsyn till det nuvarande läget ej funnit skäl att framställa invändningar av principiell natur mot de allmänna principer, varpå förslaget vilar. *Daco* anser sig emellertid kunna förorda förslaget endast under förutsättning att en blivande lagstiftning erhåller rent provisorisk karaktär. *Svenska patentombudsföreningen* har framhållit, att den väl insåge behovet för det allmänna att erhålla förfoganderätt över för rikets försvar särskilt betydelsefulla uppfinningar på ett tidigare stadium än nu är möjligt, men anser förslaget i vissa hänseenden beskära uppfinnarens och patentsökandens fria dispositionsrätt i högre grad än som kunde anses erforderligt. *Svenska industriens patentingenjörers förening* har medgivit att det kan förekomma fall, då det för rikets försvar måste anses vara av vital betydelse, att en lag av den allmänna art som nu föreslagits står statsmakterna till förfogande. I regel måste emellertid enligt föreningens mening förutsättas, att hithörande frågor skulle finna en betydligt mera effektiv och för samtliga lojalt intresserade parter mera tillfredsställande lösning genom överenskommelse mellan parterna på frivillighetens väg. Föreningen anser ej att patentutredningens förslag tillfredsställer kravet att en sådan lag ej skall innebära mera kännbara ingrepp för den inhemska industrien än som oundgängligen påkallas av omständigheterna. Av *svenska uppfinnareföreningens styrelse* har uttalats, att en lagstiftning enligt det framlagda förslaget komme att i hög grad motverka patentlagstiftningens syfte att befrämja uppfinnareverksamheten och därmed den tekniska utvecklingen. En uppfinnare kunde ej känna sig genom patentansökning i Sverige få samma tryggade rättsställning, som svensk lag hittills tillerkänt honom, och dessutom kringskures den svenske uppfinnarens rätt att tillgodogöra sig de förmåner som enligt främmande länders patentlagstiftning eljest stode honom till buds. I den mån detta verkade hämmande på uppfinnareverksamheten, motverkades förslagets eget syfte att stärka försvarsberedskapen. De föreslagna bestämmelserna angående ej patentsökta förfaranden och anordningar kunde ej undgå att verka störande på det tekniska forskningsarbetet och att framskapa en för det svenska näringslivets utveckling menlig känsla av otrygghet särskilt i förhållandet mellan ett företags ledning och de vid företaget anställda. Den föreslagna lagens effektivitet kunde vidare starkt betvivlas. Å andra sidan hade styrelsen full förståelse för att samhällets krav ginge före uppfinnarnas privata intressen och att en uppfinnarens enskilda rätt vore av underordnad betydelse gentemot vad landets försvar och försörjning krävde samt ville ingalunda avstyrka en lagstiftning i förslagets riktning, om därmed fördelar, som åtminstone uppvägs uppkommande olägenheter, kunde antagas stå att vinna. Men förslaget syntes i vissa avseenden gå längre än behovet krävde och därvid i vissa fall rent av kunna motverka sitt eget syftemål. Uttalande i sistnämnda riktning har även gjorts av *Jernkontoret*.

Svenska teknologföreningen har uttalat, att förslaget gäve anledning till vägande invändningar. Följande punkter i förslaget vore i första hand ägnade att framkalla allvarliga erinringar, nämligen svårigheten att, sedan ytterligare granskningsmyndigheter inrättats, upprätthålla åt patentsökande nu

tillförsäkrad sekretess; svårigheten att avgöra, vilka uppfinningar som skulle anses falla under lagen; frågan om patentsökandes rätt att bli hörd i hitthörande ärenden; frågan om statens rätt till expropriation samt om uppgiftsskyldighet; och frågan om införande av institutet hemliga patent. Föreningen framhåller vidare, att det vore synnerligen vanligt, att svenska industriföretag sökte skydd i utlandet samtidigt med eller före den svenska patentansökningen, och att det i många fall förekomme, att uppfinningen offentliggjorts samtidigt med den första patentansökningen. På grund av denna fullt lojala praxis måste en lag enligt det framlagda förslaget bli i väsentliga delar ineffektiv, samtidigt som den illojale därigenom erhöle möjlighet att i viktiga avseenden undandraga sig lagens verkningar.

Av *Sveriges industriförbund* har uttalats, att staten givetvis i nuvarande läge hade intresse av att den uppfinnarverksamhet, som bedreves inom industriföretagen eller eljest och som vore ägnad att stärka rikets försvar eller folkförsörjning, å ena sidan kunde utnyttjas av staten med minsta möjliga dröjsmål och å andra sidan — såvitt den berörde det militära området — kunde om så erfordrades hemlighållas för främmande stater. Anledning syntes emellertid saknas till antagande, att uppfinningar, som hädanefter gjordes inom den svenska industrien på förevarande områden, icke liksom hittills komme att frivilligt ställas i försvarets och folkförsörjningens tjänst. Det kunde därför starkt ifrågasättas, huruvida staten kunde vinna nämnvärt genom åtgärder av de slag, patentutredningen föreslagit. De föreslagna expropriationsbestämmelserna skulle vidare kunna medföra ytterst betänkliga konsekvenser. Det kunde knappast vara lockande för ett företag att nedlägga arbete och kostnader på undersökningar och experiment i syfte att förbättra eller skapa produktionsmetoder eller tillverkningar för att, om arbetet lyckades, riskera att helt eller delvis berövas frukterna därav till följd av expropriationsåtgärd. Den ersättning, som därvid skulle utgivas, komme säkerligen ofta att bli otillfredsställande. Även om avsikten vore, att expropriationsåtgärd enligt lagförslaget endast i undantagsfall skulle behöva tillgripas, syntes verkningarna av hithörande bestämmelser av rent psykologiska skäl bli synnerligen ogynnsamma. Industriförbundet, som även påpekat den bristande effektiviteten hos förslagens bestämmelser, har sammanfattningsvis förklarat, att en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med patentutredningens förslag icke syntes erforderlig för ett skäligt tillvaratagande av statens intressen på förevarande områden och skulle åsamka industrien avsevärda olägenheter av skilda slag, vilka icke skulle stå i rimligt förhållande till de fördelar för staten som lagen tilläventyrs kunde medföra. Förbundet ville emellertid icke motsätta sig en lagstiftning, vars syfte begränsades till att bereda staten möjlighet att vinna tvångslicens i fråga om patentsökt uppfinning samt att ställa sådan uppfinning till allmänhetens fria förfogande. *Aktiebolaget Bofors* har för sin del förordat, att hela frågan tages under förnyat överblickande. Bolaget anser, att alla med förslaget eftersträfvade erforderliga syften borde kunna nås på förhandlingsvägen, åtminstone såvitt gällde lojala uppfinnare eller företagare. För den illojale däremot skulle be-

stämmelserna icke bliva av avgörande praktisk betydelse på grund av möjligheten att utnyttja uppfinning genom samgående med utländska intresser utan att komma i kontakt med de föreslagna bestämmelserna.

Kommerskollegium har i allt väsentligt instämt med vad Sveriges industriförbund anfört och uttalat betänkligheter mot en lagstiftning av den innebörd patentutredningen föreslagit. Kollegium anser, att det i vårt land endast vore i undantagsfall, som ett privat intresse kunde tänkas föreligga att undanhålla staten rätten och möjligheten att exploatera uppfinningar av värde för kristidshushållningen. De föreslagna bestämmelserna syntes för övrigt i detta avseende bjuda endast ringa skydd. Om nyttan av lagstiftningen således tedde sig oviss, vore det å andra sidan att förutse, att lagstiftningen åtminstone i den föreslagna utformningen komme att draga med sig en relativt omständlig och kostsam administrativ apparat.

Beträffande de föreslagna bestämmelserna av begreppen militär uppfinning och försörjningsuppfinning har i flera yttranden uttalats, att dessa bestämmelser vore vaga och att det ofta måste bliva svårt att avgöra, om en uppfinning fölle under lagen och till vilken av de båda kategorierna den vore att hänföra. *Sveriges industriförbund* har härvid förordat, att med militär uppfinning bör förstås sådan uppfinning, som har betydelse huvudsakligen för försvaret.

I anslutning till beskrivning över de olika bestämmelserna i patentutredningens förslag har i propositionen jämväl redogjorts för de erinringar som vid särskilda punkter i förslaget gjorts i yttrandena. Utskottet får härutinnan hänvisa till propositionen sid. 14—27.

Propositionen.

I propositionen anför föredragande departementschefen, statsrådet Westman, följande:

»Att under nu rådande förhållanden ett behov föreligger att trygga det allmännas intresse av tillgång till uppfinningar som äro av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjning har bestyrkts i de över patentutredningens betänkande avgivna yttrandena. Detsamma gäller förfaranden och anordningar som ej ha uppfinnings natur. Bestämmelser äro ur det allmännas synpunkt önskvärda i flera hänseenden. Staten behöver på ett tidigt stadium få kännedom om tekniska nyskapelser på försvarets och folkförsörjningens område. Vidare kan det vara viktigt att trygga hemlighållandet av dylika nyskapelser som äro av militär betydelse, för att hindra att de komma främmande makt tillgodo. Utvidgade expropriationsmöjligheter torde vara behöfliga för att framtinga en ur statens synpunkt önskvärd exploatering men också såsom ett led i hemlighållandet. Slutligen kan det vara önskvärt att det allmänna har möjlighet att genom patent få skydd för uppfinning av militär betydelse utan att såsom nu behöva uppgiva hemlighållandet.

Patentutredningen har sökt fylla behovet för det allmänna av att erhålla

känedom om nyskapelserna på området främst genom bestämmelser om särskild granskning av inkomna patentansökningar. Bestämmelserna härom kompletteras beträffande ej patentsökta förfaranden och anordningar av föreskrifter som giva Kungl. Maj:t befogenhet att stadga viss upplysningsplikt. Intresset av hemlighållande har patentutredningen tillmötesgått förnämligast genom bestämmelser om att granskningsmyndighet skall kunna vidtaga åtgärder för hemlighållande av patentsökta uppfinningar. Dessa åtgärder skola dock kunna gälla endast viss kortare tid, om Kungl. Maj:t ej föreskriver fortsatt hemlighållande i samband med beslut om expropriation till staten av all rätt till uppfinningen i fråga. Möjlighet till expropriationsåtgärder föreslås i fråga om såväl patentsökta eller patenterade uppfinningar som ej patentsökta förfaranden och anordningar. Staten skall vidare enligt förslaget kunna erhålla hemligt patent å militär uppfinning.

Såsom förut nämnts ha i yttrandena åtskilliga erinringar framförts mot patentutredningens förslag. Främst har kritiken gått ut på att de föreslagna ingripandena skulle vara för vittgående, därvid man särskilt vänt sig mot bestämmelserna om upplysningsplikt och expropriationsåtgärder beträffande icke patentsökta förfaranden och anordningar samt bestämmelserna om hemliga patent. Å andra sidan har i flera yttranden påpekats, att bestämmelserna om hemlighållande icke vore effektiva, enär skydd kunde sökas i utlandet eller annat yppande kunde ske, innan föreskrift om hemlighållande hunnit lämnas, samt dessutom sådan föreskrift enligt förslaget vore bindande endast för den mot vilken den direkt riktats.

Det är naturligt, att förslag om tvångsingripanden på detta område väckt gensagor hos dem som närmast beröras därav. Jag vill emellertid erinra om att genom förfogandelagstiftningen öppnats möjlighet att på andra rättsområden taga i anspråk privat egendom, och det kan icke göras gällande, att de rättigheter varom nu är fråga principiellt skulle intaga någon undantagsställning. Tydligt är, att ersättning skall givas för rättighet som avstås eller förlust som vållas. Det ligger i statens eget intresse att, i den mån tvångsingripande sker, därför giva sådan gottgörelse, att lagstiftningen icke verkar hämmande på uppfinnarverksamheten. I första hand bör eftersträvas att sluta frivilliga överenskommelser, men denna möjlighet kan helt naturligt icke anses betryggande. Staten måste kunna bereda sig önskvärd tillgång till uppfinningar samt andra förfaranden och anordningar som erfordras för rikets försvar eller folkförsörjningen, även då frivillig överenskommelse ej kan träffas.

För att uppnå detta syfte torde ingripanden vara erforderliga i samtliga de hänseenden som patentutredningen föreslagit. Vidare har jag funnit landets intresse av att viktiga militära uppfinningar ej komma främmande makt till godo påkalla skärpning av bestämmelserna om hemlighållande genom införande av ett allmänt förbud att utan tillstånd yppa uppfinningar samt andra förfaranden och anordningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhöra någon som är bosatt härstädes. Det finns uppenbarligen ett starkt statsintresse av en effektiv lagstiftning på det-

ta område. Att en sådan lagstiftning hittills saknats, har varit en kännbar brist i vår beredskap.

Det är av stor vikt, att lagstiftningen ej medför onödig inskränkning i näringslivets rörelsefrihet. Här ankommer det emellertid kanske mest på lagstiftningens tillämpning. Lagstiftningen bör ej tagas i anspråk för tvångsåtgärder annat än när det är fråga om uppfinningar, förfaranden eller anordningar av större betydelse samt frivillig överenskommelse på rimliga villkor ej kan uppnås, och dylika ingripanden böra alltså utgöra undantag. Såsom framhållits av patentutredningen och i yttrandena har den svenska industrien i regel lojalt samverkat med statsorganen för att nå bästa möjliga tekniska resultat i försvarets och folkförsörjningens intresse. Att en tvångslagstiftning likväl föreslås innebär intet underkännande av det värde som legat i detta samarbete. Jag hyser den förvissningen att samförståndet i landets intresse även i fortsättningen kommer att bestå. Tvångslagstiftningen erfordras för de fåtaliga men stundom viktiga fall, där vederbörande icke vill godvilligt deltaga i samarbetet. Det förtjänar att erinras, att bestämmelser av den natur som patentutredningen föreslagit redan utfärdats i åtskilliga främmande länder.

Såsom jag nyss framhållit torde utöver vad patentutredningen föreslagit böra meddelas ett allmänt förbud mot att utan tillstånd yppa uppfinningar samt andra förfaranden och anordningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel. Detta tillägg påkallar bland annat väsentliga ändringar i den redaktionella utformning som utredningen givit sitt förslag. Även i sakligt hänseende återverkar det på förslaget i övrigt. Med hänsyn till vad i yttrandena anförts torde detta jämväl i andra hänseenden böra kompletteras eller jämkas.

I överensstämmelse med det anförda har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till *lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.*

Den föreslagna lagen torde böra få karaktären av fullmaktslag. Stadgande härom har upptagits såsom inledande bestämmelse under 1 §.

Lagens bestämmelser böra såsom patentutredningen föreslagit vara tillämpliga ej blott på tekniska nyskapelser av betydelse för försvaret utan även — till viss del — å sådana nyskapelser av betydelse för folkförsörjningen. De bestämmelser som i sistnämnda hänseende komma i fråga äro reglerna om granskning av patentansökningar, om upplysningsplikt samt om expropriationsåtgärder som ej innefatta avstående av all rätt till uppfinningen, förfarandet eller anordningen i fråga. Däremot har jag i likhet med patentutredningen icke funnit skäl att utsträcka bestämmelserna om hemlighållande till försörjningsuppfinningar.

Såsom 2 § ha upptagits bestämmelser om granskning av patentansökningar. Denna uppgift torde böra tillkomma en särskild granskningsnämnd. Härigenom vinnes större garanti än enligt patentutredningens förslag för en jämn och i övrigt lämplig handläggning av ärendena. Nämn-

den torde böra bestå av högst fem ledamöter, därav en ordförande, vilka förordnas av Kungl. Maj:t. Enligt 3 § skall patentmyndigheten hålla patentansökningar och därtill hörande handlingar, som granskningsnämnden behöver för sin verksamhet, tillgängliga för nämnden.

Vid tillsättande av nämnden torde böra tillses, att militär, civilteknisk och industriell sakkunskap samt administrativ erfarenhet bliva representerade. I övrigt bör samarbete i erforderlig utsträckning äga rum med sakkunniga myndigheter.

Det är svårt att förutse, hur betungande nämndens arbete kan komma att bliva. Viss personal torde böra ställas till dess förfogande. I ej obetydlig utsträckning bör nämnden emellertid kunna få erforderligt biträde av andra myndigheter. Överhuvud taget bör eftersträvas att anordna nämndens arbete på ett sådant sätt att den utan för stor omgång når väsentliga resultat. Nämnden torde böra äga frihet att göra ett visst urval efter mera schematiska linjer, även om det är förenat med risk att förbiseende emellanåt kan äga rum. Att patentmyndigheten har att så långt möjligt lämna nämnden biträde är självfallet.

Den kunskapskälla som patentansökningarna utgör för granskningsnämnden kompletteras i 4 § av departementsförslaget med vissa bestämmelser om upplysningsplikt. Stadganden i detta hänseende torde enligt vad erfarenheten visat icke kunna undvaras.

Enligt patentutredningens förslag skall upplysningsplikt föreligga endast där Kungl. Maj:t i det särskilda fallet meddelat föreskrift härom. Denna princip synes riktig. Det torde vara lämpligt att uttryckligen utsäga, att beslut därom må meddelas allenast om det finnes angeläget med hänsyn till rikets försvar eller folkförsörjningen i riket. Är detta fallet, lär den enskildes intresse att ej behöva röja yrkeshemligheter icke böra få stå hindrande i vägen. Att risken att sålunda i undantagsfall nödgas lämna vissa upplysningar, vilka kunna leda till expropriationsåtgärd, skulle komma att verka hämmande på näringslivets benägenhet att fortsätta det tekniska forskningsarbetet på områden av betydelse för försvaret och folkförsörjningen, förefaller föga antagligt. Såsom i yttrandena från industriellt håll framhållits har i regel rått ett gott samarbete mellan statsorganen och näringslivet. Upplysningsplikten skulle helt naturligt komma att göra sig gällande endast i de undantagsfall då vederbörande ställt sig utanför det frivilliga samarbetet.

Äläggande av upplysningsplikt innefattar enligt 4 § i departementsförslaget skyldighet att meddela fullständiga upplysningar om vad som inom visst näringsföretag här i riket är känt angående uppfinning — varmed enligt 15 § är att likställa förfarande eller anordning utan uppfinnings karaktär — som berör företagets verksamhetsområde. Detta innebär i två hänseenden begränsning vid en jämförelse med patentutredningens förslag. Det skall sålunda vara fråga om ett här i riket beläget näringsföretag. Vidare skall föreläggandet gälla uppfinning som berör företagets verksamhetsområde. Det är icke erforderligt, att uppfinningen i fråga faktiskt utnyttjas inom företa-

get. Om ett krav härå skulle uppställas, skulle man kunna stå utan medel att få kännedom om uppfinningar av stor betydelse för vårt lands försörjning.

Enligt patentutredningens förslag skall förordnande om upplysningsplikt kunna riktas mot var och en som förmodas sitta inne med de önskvärda kunskaperna i saken. Detta har i åtskilliga yttranden föranlett starka gensagor, och det har föreslagits, att upplysningsplikt endast skulle kunna åläggas näringsföretags ledning. Särskilt har man framhållit de svårigheter som eljest skulle kunna uppstå i förhållandet mellan ett företags ledning och de anställda, vilka ju normalt äro förbundna att icke yppa något om arbetsgivarens yrkeshemligheter.

Dessa betänkligheter sakna icke fog. I departementsförslaget har därför såsom huvudregel stadgats, att föreskrift om upplysningsplikt i första hand skall riktas mot den som företräder, förestår eller leder näringsföretaget i fråga. Det vore dock icke rimligt, att det allmänna skulle vara helt avskuret från att utnyttja andra kunskapskällor, om företagsledningen kan misstänkas lämna oriktiga eller ofullständiga uppgifter. Industrikommissionen har föreslagit, att Kungl. Maj:t med hänsyn till dessa fall borde erhålla befogenhet att utse särskilda personer att följa och granska företagets tillverkning. Denna utväg synes dock mindre tilltalande och leder icke heller till målet i fråga om uppfinningar som ej utnyttjas inom företaget. Kungl. Maj:t torde därför böra erhålla befogenhet att rikta ett föreläggande om upplysningsplikt även mot annan än företagsledningen, men detta bör icke ske annat än om det på grund av särskilda omständigheter finnes erforderligt sedan tillfälle först lämnats företagsledningen att uttala sig. En likartad sekundär upplysningsplikt för den anställda har förut stadgats i lagen den 18 juni 1925 (nr 223) om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar. Kommerskollegium har föreslagit, att upplysningsplikt endast skulle kunna åläggas svensk man. Möjligheten att, om särskilda förhållanden någon gång skulle göra det önskvärt, ålägga en ullänning eller statslös person upplysningsplikt bör dock enligt min mening icke uteslutas.

Det må understrykas, att en anställd först sedan Kungl. Maj:t särskilt ålagt honom upplysningsplikt är berättigad att yppa sådant som han normalt är gentemot arbetsgivaren förbunden att hålla hemligt. Den anställda skyddas alltså icke enligt lagförslaget mot vanliga påföljder av yppande som skett utan stöd av Kungl. Maj:ts föreskrift.

Ett föreläggande om upplysningsplikt må enligt förslaget icke helt generellt avse upplysningar om alla uppfinningar som äro kända inom ett företag och beröra dess verksamhetsområde. Föreläggandet måste närmare begränsas t. ex. till vad som har avseende på lösningen av ett visst, närmare angivet tekniskt problem. Däremot kan det av praktiska skäl icke fordras, att i Kungl. Maj:ts beslut såsom föremål för upplysningsplikten angives någon viss bestämd uppfinning.

Såsom förut angivits skall vederbörande vara skyldig att lämna fullständiga upplysningar. Det är icke nog att i korthet angiva uppfinningstanken. Även beträffande olika utföringsformer skola noggranna uppgifter lämnas.

I Kungl. Maj:ts beslut skall givetvis intagas föreskrift om den myndighet till vilken upplysningarna skola avgivas och den tid inom vilken detta skall ske. Önskar den som har att lämna upplysningar rådrum för att söka patentskydd här i riket, bör detta såvitt möjligt beviljas. Att meddela särskilt stadgande härom har icke ansetts påkallat.

Såsom 5—11 §§ ha i departementsförslaget upptagits bestämmelser om hemlighållande av militära uppfinningar m. m. Bestämmelserna ersätta 2 § och 3 § tredje stycket i patentutredningens förslag.

Förbud mot yppande av vissa militära uppfinningar skall enligt 5 § i departementsförslaget gälla utan särskild åtgärd av myndighet. Bestämmelsen är begränsad till 'uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel'. Härjämte föreslås, att förbudet skall gälla allenast om uppfinningen tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes. Med sistnämnda alternativ åsyftas, att någon här i riket bosatt person — fränsett eventuella upplåtelser — äger disponera över uppfinningen såväl i Sverige som i utlandet. Under uttrycket 'någon som är bosatt härstädes' inbegripes även juridisk person vars styrelse har sitt säte här i riket. Någon ytterligare bestämning har icke ansetts kunna införas i lagtexten. Då det emellertid är nödvändigt, att förbudet är bestämt avgränsat, torde det böra uppdragas åt Kungl. Maj:t att bestämma vad med krigsmateriel skall förstås. Vid meddelande av bestämmelser härom torde de föreskrifter som meddelats om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel samt om utförsel därav kunna i viss mån tjäna till ledning.¹

Förbudet omfattar till en början offentliggörande av uppfinningen. Därmed skulle ju, vare sig offentliggörandet skett här i landet eller utomlands, möjligheten att hemlighålla uppfinningen för utlandet vara tillspillogiven. Förbudet är vidare att göra uppfinningen till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller att yppa den på annat sätt. Uppfinningen får alltså t. ex. icke säljas till främmande makt eller meddelas utomstående på ett sådant sätt att den kan bli känd. Att något 'yppande' icke föreligger, om uppfinnaren vid förhandlingar med representant för staten lämnar upplysningar om densamma ligger i sakens natur. Tillstånd meddelas enligt förslaget av granskningsnämnden.

Det må framhållas, att förbudet i 5 § gäller mot envar och således ej allenast mot uppfinnaren eller den som innehar hans rätt.

Vad i 5 § stadgas kommer enligt 15 § i departementsförslaget att erhålla motsvarande tillämpning å förfaranden och anordningar som ej äro att hänföra till uppfinningar.

¹ Jfr förordningen den 20 juni 1935 (nr 395) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m., kungörelsen samma dag (nr 396) med vissa föreskrifter i anledning av nämnda förordning, vilken kungörelse ändrats genom kungörelse den 24 mars 1939 (nr 82), kungörelsen den 19 december 1930 (nr 437) angående förbud mot utförsel från riket av vissa varor, sådan kungörelsen lyder enligt kungörelse den 26 februari 1937 (nr 65), samt förordningen den 19 maj 1939 (nr 174) angående tillverkning, införsel och försäljning av gasskyddsmateriel och kungörelsen samma dag (nr 175) med vissa föreskrifter i anledning av denna förordning.

Med den utsträckning som givits åt förbudet i 5 § kan det för uppfinnaren eller dennes rättssinnehavare tydligen vara angeläget att snabbt kunna bringa frågan om tillstånd till yppande under granskningsnämndens prövning. Fråga härom skall enligt 9 § prövas utan dröjsmål. Tillstånd bör vägras endast om granskningsnämnden anser ett fortsatt hemlighållande verkligen påkallat i statens intresse. Att märka är i detta sammanhang att, om tillstånd vägras, enligt 16 § skyldighet inträder att lämna ersättning av allmänna medel för skada och intrång som härigenom vållas. Man torde därför kunna räkna med att tillstånd kommer att vägras endast om starka skäl föreligga.

Meddelas tillstånd, är sökanden givetvis i motsvarande mån fri från förpliktelse till hemlighållande. Med hänsyn till att tillstånd i undantagsfall kan komma att meddelas, oaktat så icke bort ske, har det dock funnits erforderligt att möjliggöra återkallande av meddelat tillstånd, om synnerliga skäl därtill äro. Härom stadgas i 9 § andra stycket.

Sökes patent här i landet å uppfinningen, kan det enligt förslaget vara överflödigt att hos granskningsnämnden söka särskilt tillstånd till yppande, om saken ej är brådskande. Enligt 6 § ankommer det nämligen på granskningsnämnden att inom viss tid taga ståndpunkt till frågan, om uppfinningen är av sådan betydelse för rikets försvar att den alltjämt bör hemlighållas. Granskningsnämnden har att i så fall underrätta patentmyndigheten inom tre månader efter det så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till denna myndighet att ansökningens föremål tydligt framgår därav. Motsvarande tid var i patentutredningens förslag bestämd till fem månader.

Verkan av att granskningsnämnden inom den angivna tiden underrättar patentmyndigheten om att uppfinningen alltjämt bör hemlighållas blir först och främst, att förbudet i 5 § fortbestår beträffande uppfinningen. Vidare stadgas, att kungörande av patentansökningen tills vidare ej må äga rum. Denna anordning torde vara enklare än vad patentutredningen föreslagit i 2 § andra och tredje styckena i sitt förslag.

Om granskningsnämnden ej inom den angivna tiden lämnar besked om fortsatt hemlighållande, upphör det i 5 § stadgade förbudet att gälla beträffande den patentsökta uppfinningen. Av samma skäl som nyss angivits i fråga om återkallande av tillstånd enligt 5 § har nämnden även i nu ifrågavarande fall ansetts böra äga att meddela beslut om att förbudet i 5 § skall återupplivas, såframt synnerliga skäl föreligga.

Såsom förut nämnts gäller 5 § endast sådana uppfinningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel. Även andra uppfinningar kunna emellertid — låt vara mera undantagsvis — ha den betydelse för rikets försvar att åtgärder för hemlighållande äro påkallade. Med hänsyn härtill har det ansetts lämpligt att i 7 § av departementsförslaget giva granskningsnämnden befoogenhet att föreskriva, att bestämmelserna i 5 § skola tillämpas å viss sådan uppfinning. Förutsättning för förbud mot offentliggörande m. m. skall även i sådant fall vara, att uppfinningen tillkommit i Sverige eller tillhör någon som är bosatt här i riket. Om beslutet gäller uppfinning, å vilken sökes pa-

tent här i riket, skola bestämmelserna i 6 § få motsvarande tillämpning. Beslut om hemlighållande som i 7 § sägs må enligt 15 § meddelas jämväl i fråga om förfaranden och anordningar utan uppfinningskaraktär.

Enligt 2 § fjärde stycket i patentutredningens förslag må granskningsmyndighet meddela förbud ej blott mot yppande utan även mot utnyttjande av militär uppfinning. En sådan befogenhet har i 8 § i departementsförslaget tillerkänts granskningsnämnden.

Såsom andra stycke i 8 § har upptagits stadgande, att granskningsnämnden må, vid vite, stadga skyldighet att lämna uppgift om åtgärd eller förhållande som kan ha gjort uppfinningen känd eller föranleda till att den blir känd. Härigenom beredes större möjlighet att bedöma nyttan av ett ingripande.

I 9 § i departementsförslaget meddelas som förut nämnts bestämmelser, att fråga om tillstånd enligt 5 § skall prövas utan dröjsmål, samt om återkallande av meddelat tillstånd.

Enligt patentutredningens förslag skall granskningsmyndighets beslut om hemlighållande endast gälla viss tid, om ej saken drages inför Kungl. Maj:ts prövning. Denna tanke har upptagits i 10 § av departementsförslaget. Där stadgas, att beslut som i 6, 7 eller 8 § sägs skall upphöra att gälla, om det ej inom tre månader underställes Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t skulle enligt patentutredningens förslag kunna besluta fortsatt hemlighållande endast när beslut meddelades om att hela rätten till uppfinningen skulle avstås till staten. Detta synes emellertid vara att begränsa Kungl. Maj:ts befogenhet alltför mycket. Skäl kunna tala för att hemlighållandet fortsättes, även om en total expropriation ej är erforderlig. Om total expropriation göres till villkor för beslut om fortsatt hemlighållande, kan detta leda till att sådan expropriation vidtages, då den eljest kunnat undvikas, och en dylik regel är därför ej enbart till förmån för den enskilde. Nämnda begränsning av Kungl. Maj:ts befogenhet torde därför icke böra upptagas, men Kungl. Maj:t bör givetvis upphäva granskningsnämndens beslut snarast möjligt, om ej vägande skäl tala för att det skall äga bestånd. Ur den enskildes synpunkt må framhållas, att enligt 16 § skall utgå ersättning av allmänna medel för skada och intrång som vållas av fortsatt hemlighållande.

Beslut om avslag å ansökan om tillstånd enligt 5 § skall enligt departementsförslaget ej underställas Kungl. Maj:ts prövning. Sökanden är i detta fall enligt 11 § hänvisad till att anföra besvär hos Kungl. Maj:t. Besvärsrätten är emellertid ej inskränkt till viss tid. Besvär torde även böra få anföras över beslut som avses i 6—8 §§.

I 11 § stadgas vidare, att Kungl. Maj:t skall äga samma befogenhet som granskningsnämnden i de fall som avses i 6—8 §§ och 9 § andra stycket. Kungl. Maj:t kan alltså enligt förslaget såsom första instans upptaga frågor som avses i nämnda lagrum.

Patentutredningen har i sitt förslag även upptagit vissa bestämmelser om delgivning av granskningsmyndighetens beslut om hemlighållande m. m. Bestämmelser i dessa hänseenden torde böra meddelas i administrativ ord-

ning. Därvid bör även beaktas det i några yttranden framförda önskemålet om rätt för vederbörande att få yttra sig i förekommande ärenden.

Under 12 § i departementsförslaget meddelas bestämmelser om *expropriation av uppfinning*. I likhet med patentutredningen anser jag, att expropriation bör komma till stånd endast efter beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Expropriationsåtgärd må enligt departementsförslaget vidtagas i fråga om uppfinning som är av särskild betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen i riket. I fråga om båda slagen av uppfinningar torde expropriationsåtgärden böra kunna innebära, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Kungl. Maj:t bestämmer eller att den skall ställas till allmänhetens fria förfogande. Patent- och registreringsverket har som nämnts framställt erinran mot att tvångslicenser skulle kunna medgivras till förmån för privata företag. Denna möjlighet, som överensstämmer med vad som för andra fall gäller enligt allmänna förfogandelagen, har jag av praktiska skäl ansett böra bibehållas.

I 12 § stadgas vidare, att Kungl. Maj:t i fråga om uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar skall kunna föreskriva, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten. De önskemål som i yttrandena framförts om begränsning av patentutredningens förslag i denna del har jag icke funnit mig kunna tillmötesgå, då statsintresset kan kräva att det allmänna får fullständig dispositionsrätt över uppfinningar av detta slag. Liksom enligt patentutredningens förslag må enligt departementsförslaget expropriation av all rätt icke äga rum i fråga om försörjningsuppfinning.

Bestämmelserna i 12 § skola gälla, vare sig uppfinningen är patentsökt eller ej. I 15 § stadgas vidare, att bestämmelserna skola äga motsvarande tillämpning i fråga om förfarande eller anordning som ej är att hänföra till uppfinning. Av vad nu anförts framgår, att jag icke ansett mig kunna tillmötesgå de i åtskilliga yttranden framförda förslagen om att expropriationsbestämmelserna endast skulle gälla patenterade eller patentsökta uppfinningar eller åtminstone ej gälla sådana tekniska nyskapelser som icke utnyttjas inom näringsföretag här i riket.

Med anledning av vad i vissa yttranden uttalats om att försök till frivillig uppgörelse skall föregå expropriationsbeslut och att enskild rättsägare bör erhålla rätt att yttra sig före meddelandet av sådant beslut vill jag framhålla, att frivillig överenskommelse givetvis i första hand bör söka träffas samt att till erforderlig utredning i expropriationsärendet regelmässigt hör att den enskilde rättsägaren yttrar sig.

Såsom patentutredningen funnit torde det icke medföra någon saklig olägenhet, att expropriationsreglerna i 17 § patentförordningen få fortbestå vid sidan av de nu föreslagna bestämmelserna.

De av patentutredningen under 6 § föreslagna bestämmelserna om *hemliga patent* ha vunnit anslutning allenast i ett mindre antal yttranden. I andra yttranden förordas den utvägen, att staten skulle få möjlighet att

erhålla uppskov med patentansöknings kungörande och handlingarnas utläggande till granskning samt att en senare kolliderande ansökning skulle kunna förklaras vilande under lagens hela giltighetstid.

Intetdera av dessa alternativ går fritt från anmärkningar. Den av patentutredningen förordade utvägen synes vid närmare överbäggande av frågan vara förenad med de minsta olägenheterna. Mot den lösning som allenast innebär anstånd med offentliggörande kan särskilt anmärkas, att den medför ovisshet för båda parter under en tid som kan bliva ganska lång om lagens giltighetstid utsträcker. Stadganden om hemliga patent — som sedan länge finnas i många främmande länder — medföra visserligen, även de, mindre tilltalande konsekvenser, men dessa torde vara av mera teoretisk än praktisk art. Med hänsyn till de starka farhågor som uttalats i yttrandena har jag emellertid vid upptagande av bestämmelser om hemliga patent i 13 § av departementsförslaget funnit angeläget att vidtaga en begränsning i förslaget. Enligt de av patentutredningen föreslagna bestämmelserna skall hemligt patent kunna meddelas staten å uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar. Härjämte synes böra stadgas, att hemligt patent må meddelas allenast såframt Kungl. Maj:t i det särskilda fallet föreskrivit det. I övrigt överensstämma reglerna i 13 § av departementsförslaget i sak helt med patentutredningens förslag. Särskilt må påpekas att, även om Kungl. Maj:t meddelat sådan föreskrift som nyss sagts, patentmyndigheten som vanligt skall pröva uppfinningens patenterbarhet. När ansökningen kommit därhän, att den normalt skolat kungöras, skall i stället hemligt patent meddelas. Ansökningshandlingarna förbliva då hemliga, och anteckning om patentet skall göras i ett särskilt hemligt register.

Beträffande upphörande av den hemliga naturen hos sådant patent meddelas i 14 § av departementsförslaget bestämmelser som väsentligen ansluta till 7 § i patentutredningens förslag. Hemlighållandet upphör, om statens rätt övergår till annan eller Kungl. Maj:t upphäver föreskrift enligt 13 §. Alltjämt anhängig ansökning skall då kungöras i vanlig ordning, och beviljat patent offentliggöres såsom ett vanlig patent.

Redan förut har i olika sammanhang nämnts, att flertalet av de föreslagna bestämmelserna skola tillämpas jämväl å förfarande eller anordning som ej är att hänföra till uppfinning. Detta är enligt 15 § i departementsförslaget förhållandet med 4, 5 och 7—12 §§. I departementsförslaget har uttryckligen stadgats, att lagen skall vara tillämplig allenast på förfarande eller anordning av teknisk natur.

Beträffande ersättning meddelas bestämmelser i 16 § av departementsförslaget, som svarar mot 5 § i patentutredningens förslag. Enligt departementsförslaget skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång som sker genom olika i lagrummet angivna åtgärder från det allmänna sida. Genom att vid sidan av skada nämna även intrång har jag velat tillmötesgå av svenska uppfinnareföreningens styrelse framställt önskemål om en sådan formulering som giver domstolen större frihet att i det

särskilda fallet bestämma ersättningen efter vad som finnes bäst överensstämma med billighetens krav.

Det första fall, då ersättning enligt departementsförslaget skall kunna utgå, är då tillstånd som avses i 5 § vägras eller återkallas av granskningsnämnden. Vidare skall ersättning för skada eller intrång utgå, när beslut om hemlighållande meddelats som i 6, 7 eller 8 § sägs, vare sig beslutet utfärdats av granskningsnämnden eller av Kungl. Maj:t. Slutligen inträder ersättningsskyldighet, när expropriationsåtgärd beslutats. Den omständigheten, att upplysningar lämnats i anledning av förordnande enligt 4 §, medför icke i och för sig någon rätt till ersättning av allmänna medel. Sådan rätt uppkommer endast, om upplysningarna föranleda expropriationsåtgärd.

I överensstämmelse med patentutredningens förslag har stadgats, att frågan om ersättning i händelse av tvist skall prövas av Stockholms rådhusrätt i den särskilda sammansättning med tre i industriella förhållanden kunniga ledamöter som enligt 20 § patentförordningen fungerar i tvångslicensmål. Däremot har jag med anledning av vad i yttrandena anförts icke ansett mig böra bibehålla det i patentutredningens förslag intagna förbudet mot att fullfölja talan mot rådhusrättens beslut. Sådant beslut skall alltså enligt vanliga regler få dragas under högre rätts prövning. I anledning av ett uttalande av svenska patentombudsforeningen vill jag i detta sammanhang framhålla att, där någon till stöd för ersättningsanspråk vill åberopa sakkunnigutredning, tillstånd enligt 5 § givetvis i regel bör givas honom att för den sakkunnige yppa sådant som eljest enligt denna lag skall hemlighållas.

Under 17 § i departementsförslaget har upptagits stadgande om att den som till följd av bestämmelserna i lagen vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, ej må utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom. Stadgandet överensstämmer med 4 § i patentutredningens förslag, utom såtillvida att uttryckligt förbud mot utnyttjande tillfogats i anslutning till önskemål som framställts i åtskilliga yttranden.

Enligt patentutredningens förslag skulle ersättning av allmänna medel utgå för skada som vållats genom yppande i strid mot nu förevarande bestämmelse. En sådan föreskrift om ersättningsansvar för tjänstemans försummelse har jag av principiella skäl icke ansett mig böra upptaga på detta speciella område. I den mån ersättning i dylika fall finnes skäligen böra utgå torde, på sätt skett i vissa andra fall av tjänsteförsummelse, särskild framställning om anslag böra göras till riksdagen.

I 18 § i departementsförslaget meddelas vissa straffbestämmelser som icke torde tarva någon närmare motivering. Här må endast anmärkas, att vissa överträdelser av lagens bestämmelser kunna komma att innebära brott mot 8 kap. strafflagen. 19 § innehåller bestämmelse om böter och viten, 20 § om handläggning inom stängda dörrar och 21 § om rätt för Kungl. Maj:t att meddela tillämpningsföreskrifter.

Till sist innehåller departementsförslaget erforderliga slutbestämmelser. Lagstiftningen torde böra gälla till och med den 30 juni 1943.»

Lagrådet har ifrågasatt, huruvida icke såsom en följd av lagförslaget, vilket i övrigt av lagrådet lämnats utan erinran, borde vidtagas en ändring i regeringsrättslagen.

Departementschefen har sagt sig få anledning återkomma till denna fråga i samband med andra ändringar, som torde böra vidtagas i regeringsrättslagen.

Motionen.

I motionen anföres följande:

Enligt 8 § äger granskningsnämnden meddela förbud tills vidare mot utnyttjande av uppfinning, som bör hemlighållas. Enligt 10 § kan beslutet av Kungl. Maj:t förlängas.

Det synes kunna ifrågasättas, huruvida förbud varom nu är fråga verkligen är erforderligt ur det allmännas synpunkt. Redan enligt 5 § (och i förekommande fall enligt 7 §) är uppfinningens innehavare förbjuden att utan särskilt tillstånd av nämnden yppa uppfinningen. I den mån ett utnyttjande av uppfinningen innefattar ett yppande därav, synes därför något särskilt förbud mot utnyttjande icke erforderligt. I den mån åter utnyttjandet icke innefattar ett yppande, förefaller det obilligt mot uppfinningens innehavare att förbjuda honom att nyttja uppfinningen. Motsvarande kan anföras beträffande sådana förfaranden och anordningar, som jämlikt 15 § jämställas med uppfinningar.

Under remissbehandlingen av patentutredningens förslag frambölls från flera håll det obilliga i att förfaranden eller anordningar av teknisk natur, som icke äro att hänföra till uppfinning, skulle kunna helt exproprieras med påföljd att det företag, som drabbades av expropriationen, icke skulle äga självt i fortsättningen begagna förfarandet eller anordningen. Enligt § 15, jämförd med § 12, skall dylik total expropriation medgivas, där förfarandet eller anordningen är av särskild betydelse för rikets försvar. Dessa stadganden synas i varje fall böra uppmjukas på sådant sätt, att företag, som *utnyttjar* förfarande eller anordning varom här är fråga, icke betages rätten att även i fortsättningen göra detta. Det bör erinras, att förfarandet eller anordningen kan äga betydelse även för rent civila tillverkningar.

Såsom i motiven erinras ha de föreslagna bestämmelserna om hemliga patent endast i ett mindre antal yttranden vunnit anslutning. Då det nu föreliggande förslaget ändock upptager bestämmelser om hemliga patent, synes det befogat att påyrka, att dessa bestämmelser utgå. Den uppmjukning av patentutredningens förslag, som propositionen på denna punkt innebär, kan icke avvärja den kritik, som riktades mot patentutredningens förslag. Att märka är att den alternativa lösning, som från näringslivets sida förordats — möjlighet för staten att erhålla uppskov med patentansöknings kungörande och handlingarnas utläggande för granskning — avvisats av departementschefen endast under hänvisning till att den skulle medföra ovisshet för båda parter under en tid, som kunde bli ganska lång om lagens giltighet utsträcktes. Av yttrandena torde framgå, att den påtalade ovissheten ur näringslivets synpunkt framstår såsom en betydligt mindre olägenhet än de hemliga patenten.

Det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. avser att tillgodose det allmännas intresse av att kunna utnyttja eller hemlighålla dylika uppfinningar ävensom därmed jäm-

Utlakottet.

förliga förfaranden och anordningar av teknisk natur. Lagen utgör ett komplement till vår beredskapslagstiftning och har på andra områden motsvarighet i exempelvis allmänna förfogandelagen. Givet är att en sådan lagstiftning måste innebära understundom ganska långtgående ingrepp i enskildas förhållanden. Det ligger därför vikt uppå att tillämpningen av lagstiftningen sker under hänsynstagande till uppfinnares och patenthavares behöriga intressen och under beaktande av att näringslivet och det tekniska forskningsarbetet ej störes. Såsom departementschefen uttalat, bör lagstiftningen ej tagas i anspråk för tvångsåtgärder annat än när det är fråga om uppfinningar, förfaranden eller anordningar av större betydelse samt frivillig överenskommelse på rimliga villkor ej kan uppnås, och dylika ingripanden böra alltså utgöra undantag.

Beträffande särskilda bestämmelser i förslaget ha i yttrandena åtskilliga erinringar framställts. Vissa av dessa erinringar ha jämväl upptagits i den i ärendet väckta motionen. I anledning härav vill utskottet anföra följande.

Enligt 4 § i lagförslaget kan upplysningsplikt föreskrivas i fråga om såväl militära uppfinningar som försörjningsuppfinningar. Stadgandet skall enligt 15 § äga motsvarande tillämpning å förfaranden och anordningar av teknisk natur som ej äro att anse såsom uppfinningar. Upplysningsplikten avser vad som inom visst företag är känt angående uppfinningen; denna skall beröra företagets verksamhetsområde men behöver ej faktiskt utnyttjas där. Ett föreläggande om upplysningsplikt skall i första hand riktas mot företagets ledning men kan enligt andra stycket i paragrafen subsidiärt riktas även mot annan. På denna punkt ha betänkligheter framförts mot att upplysningsplikt sålunda skulle kunna åläggas även andra än sådana som äro eller varit anställda i företaget. Betänkligheterna torde i främsta rummet ha grundats på att bestämmelsen kommer att omfatta även patentombud, advokater och andra i särskild förtroendeställning, exempelvis personer verksamma inom kollektiv forskning. Genom att upplysningsplikt kan åläggas personer av sistnämnda kategori skulle risk kunna uppkomma att ett fruktbringande samarbete mellan olika företag inom samma bransch stördes.

Enligt utskottets mening skulle lagstiftningens effektivitet allt för mycket inskränkas, om man begränsade upplysningsplikten enligt 4 § andra stycket till personer som äro eller varit anställda i företaget. Särskilt må framhållas, att uppfinnaren själv ofta icke tillhör företaget och att det skulle vara egendomligt om lagen i sådant fall uteslöte möjligheten att subsidiärt utnyttja honom såsom upplysningskälla. Uppenbart är att varsamhet bör iakttagas vid åläggande av upplysningsplikt; när det gäller personer med den förtroendeställning som nyss angivits, böra skälen för ett åläggande vara särskilt starka. Dessa personers möjligheter att utföra ett gagnarikt arbete bero i stor utsträckning på det förtroende de åtnjuta från näringslivets sida. Med hänsyn till att enligt förslaget åläggande av upplysningsplikt endast skall kunna meddelas av Kungl. Maj:t, har utskottet emellertid icke ansett behöfligt att från bestämmelsen i andra stycket undantaga personer av vissa kategorier.

Enligt 8 § första stycket skall beträffande militär uppfinning, som enligt lagen bör hemlighållas, därjämte kunna av granskningsnämnden meddelas förbud tills vidare mot utnyttjande av uppfinningen. Bestämmelsen skall enligt 15 § äga motsvarande tillämpning beträffande annat förfarande eller anordning av teknisk natur. I motionen har gjorts gällande, att det vore obilligt att förbjuda utnyttjande av uppfinningen när själva utnyttjandet icke innefattade ett yppande. I anledning härav må framhållas, att syftet med det förevarande stadgandet är att tillgodose statens intresse av att hemlighålla en uppfinning, ett förfarande eller en anordning, som är av betydelse för rikets försvar. I den mån ett utnyttjande av uppfinningen, förfarandet eller anordningen icke kan medföra någon risk för att det som bör hållas hemligt röjes, är det sålunda icke avsett att ett förbud mot utnyttjande skall meddelas. Emellertid kunna i det enskilda fallet lätt skiljaktiga uppfattningar föreligga i frågan om dylik risk är förbunden med ett utnyttjande. I klarhetens intresse bör då ett förbud som direkt tager sikte på utnyttjande kunna meddelas. Det torde därför vara av betydelse att ett stadgande sådant som det föreslagna bibehålles i lagen.

Mot bestämmelserna om expropriation, vilka upptagits i 12 § i förslaget, ha såväl i de avgivna yttrandena som i motionen framställts anmärkningar beträffande möjligheten till total expropriation. Särskilt ha här betänkligheter anförts mot att sådan expropriation skulle kunna förekomma även beträffande förfaranden och anordningar som ej äro att hänföra till uppfinningar. I motionen torde ha avsetts sådana fall, då det förfarande eller den anordning, vars exproprierande anses erforderligt på grund av dess betydelse ur militär synpunkt, även kan utnyttjas inom civil tillverkning och fråga är om ett företag som redan tillämpar förfarandet eller anordningen vid sådan tillverkning.

Utskottet vill i anledning härav påpeka, att andra stycket i 12 § om total expropriation givetvis skall användas endast när ett utnyttjande av möjligheterna till expropriation enligt första stycket icke kan anses tillräckligt. Även när det gäller förfaranden och anordningar som icke äro att anse såsom uppfinningar, kan det emellertid tänkas fall då det ur militär synpunkt är angeläget att staten kan förvärva den totala rätten till utnyttjande; särskilt kan detta bli nödvändigt för att upprätthålla sekretess kring det ifrågavarande tillverkningssättet. Det torde icke kunna anses föreligga någon risk för att total expropriation skulle tagas i bruk i större utsträckning än som är av behovet påkallat; påpekas bör, att den ersättning som staten måste utgiva vid total expropriation regelmässigt blir högre än vid partiell sådan. Ett företag bör icke förhindras använda ett förfarande för civil tillverkning, såvida detta ej ur militär synpunkt anses nödvändigt för att hålla förfarandet hemligt. Det säger sig självt att så svårligen kan vara förhållandet om — såsom i det av motionärerna avsedda fallet — företaget redan förut använt förfarandet i sin tillverkning.

Den del av förslaget, som rönt det starkaste motståndet i de avgivna yttrandena, är stadgandet om att hemligt patent skall kunna meddelas för sta-

tens räkning. Även i motionen påyrkas att propositionsförslaget bestämmelser härom i 13 och 14 §§ måtte utgå; i stället förordas en anordning som framförts i yttrandena, nämligen att staten skulle få möjlighet att erhålla uppskov med patentansökans kungörande och att senare gjord ansökan om patent å liknande uppfinning icke skulle slutbehandlas utan förklaras vilande att upptagas till avgörande då förordnande enligt lagen upphör att gälla. I propositionen har framhållits att härigenom skulle, särskilt om lagens giltighetstid förlänges, uppkomma olägenheter såväl för staten som för den enskilde patentsökanden genom att under lång tid ovisshet skulle råda om vilka patent som skulle komma att beviljas. Motionärerna ha åter gjort gällande, att denna ovisshet ur näringslivets synpunkt framstode som en betydligt mindre olägenhet än de hemliga patenten.

Även inom utskottet har tvekan yppats, huruvida ett införande i vår rätt av institutet hemliga patent kan anses lämpligt. Den föreslagna alternativlösningen synes emellertid icke kunna tillfullo tillgodose de önskemål som legat till grund för förslaget om införande av möjlighet för staten att få hemligt patent på en uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar. Först genom beviljande av patent erhåller staten ensamrätt till uppfinningen. Med ett hemligt patent kan staten omedelbart vända sig mot den, som disponerar över en liknande uppfinning, och, såvida ej föranvändarrätt föreligger, hindra denne från utnyttjande av uppfinningen, utan att någon ersättning härför behöver betalas av staten. Med det i motionen förordade förslaget skulle staten ej ha sådan befogenhet utan kunna tvingas att — kanske i flera omgångar — lösa till sig rätten till liknande uppfinningar; att staten sökt patent medför nämligen ej någon ensamrätt till utövande av uppfinningen. Visserligen förbiser ej utskottet, att kostnader för en uppfinning kunna, även sedan det hemliga patentet sökts, ha nedlagts i god tro och utan kännedom om det hemliga patentets tillvaro; i sådana fall kan billigheten kräva, att uppfinnaren hålles skadeslös. Detta förhållande kan emellertid beaktas genom att Kungl. Maj:t då skäl därför anses föreligga framlägger frågan om ersättning för riksdagen. Däremot delar utskottet den uppfattning, som kommit till uttryck i propositionen, att en allmän rätt till ersättning icke bör föreligga i nu ifrågavarande fall. Med hänsyn härtill och då, såsom i propositionen framhålles, institutet hemliga patent förekommer i ett flertal utländska patentlagstiftningar, har utskottet ej velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt; en garanti för att hemliga patent ej komma att i onödan sökas för statens räkning har tillskapats genom kravet på att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall skall ha meddelat föreskrift om att patentansökningen skall behandlas såsom hemlig. Utskottet vill slutligen understryka, att den föreliggande lagstiftningen är av provisorisk natur, varför ett antagande av lagförslaget icke innebär att ställning tagits till hur hitförande spörsmål skola regleras i en patentlagstiftning av permanent natur.

De övriga bestämmelserna i förevarande lagförslag ha icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet får därför hemställa,

A) att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. måtte av riksdagen antagas; samt

B) att den i ärendet väckta motionen måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Stockholm den 12 maj 1942.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Gärde*, *Karl Emil Johanson*, *Branting*, *Eskhult*, *Brandt*, *Ahlkvist* och *Siljeström*; samt

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Gezelius*, *Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Lindberg* i Stockholm, *Werner*, *Lindahl* och *Nilson* i Eskilstuna.

Reservationer:

dels av herr *Siljeström*, vilken ansett,

att det stycke å sid. 26 i utskottets motivering, som börjar med orden »Även inom utskottet» och slutar med orden »av permanent natur», bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner starka skäl tala mot införande i vår rätt av institutet hemliga patent. Utskottet har till en början icke blivit övertygat om nyttan av ett hemligt patent. Redan enligt förslagets 6 § kan, om staten söker patent å uppfinning som bör hemlighållas, granskningsnämnden förhindra kungörande av ansökningen enligt 7 § första stycket patentförordningen. Därigenom förhindras i själva verket annan att sedermera erhålla patent å liknande ansökning. Huvudsakliga skälen för de hemliga patenten äro därmed tillgodosedda. Men härtill kommer att möjligheten att gentemot annan göra gällande ett hemligt patent är ytterst begränsad. Varje beivrande av ett intrång i ett hemligt patent förutsätter, att någon efter vunnen vetskap om patentet utnyttjar uppfinningen. För att ett beivrande skall kunna äga rum måste alltså hemligheten röjas åtminstone för den, som man vill förhindra att utnyttja uppfinningen. Om sålunda fördelen av ett hemligt patent är mycket obetydlig, finner utskottet å andra sidan, att olägenheterna av hemliga patent äro betydande. Framför allt måste tillvaron av hemliga patent verka i hög grad hindrande på uppfinnarverksamheten på förevarande område. Det är uppen-

bart, att en person drar sig för att nedlägga tid, arbete och kostnader på uppfinningsverksamhet, när han sedermera kan mötas med invändning om befintligheten av ett hemligt patent. Med hänsyn härtill har utskottet ej ansett sig kunna gå med på förslaget i vad det avser införande av institutet hemliga patent»;

samt att utskottet till följd härav bort hemställa,

A) att riksdagen -- med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. — måtte för sin del antaga följande förslag till

L a g

med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Härigenom förordnas som följer.

(1—12 §§ med tillhörande rubriker lika med Kungl. Maj:ts förslag)

Förfarande eller anordning som ej är att hänföra till uppfinning.

13 §.

(lika med 15 § i Kungl. Maj:ts förslag)

Ersättning.

14 §.

(lika med 16 § i Kungl. Maj:ts förslag)

Särskilda bestämmelser.

15 §.

(lika med 17 § i Kungl. Maj:ts förslag)

16 §.

Underlåter någon att efterkomma föreskrift som meddelats enligt 4 §, eller bryter någon mot sådant förbud som i 5 eller 7 § eller 8 § första stycket sägs eller mot bestämmelsen i 15 §, straffes med dagsböter eller fängelse, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

17 §.

(lika med 19 § i Kungl. Maj:ts förslag)

18 §.

I mål om ersättning enligt 14 § eller om utdömande av vite som i 8 § andra stycket sägs eller om ansvar eller skadestånd på grund av brott varom i

16 § förmåles äge rätten förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas inom stängda dörrar.

19 §.

(lika med 21 § i Kungl. Maj:ts förslag)

Denna lag — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — upphör att gälla.

Stadgandena i 14, 15, 17 och 18 §§ skola lända till efterrättelse jämväl sedan lagen upphört att gälla. Vad i 16 § stadgas skall ock därefter lända till efterrättelse med avseende å överträdelse av det i 15 § stadgade förbudet samt i fråga om annan förseelse som i 16 § sägs, såvitt denna begåtts under lagens giltighetstid.

B) att den i ärendet väckta motionen måtte anses besvarad genom ovan angivna hemställan under A).

dels ock av herr Gezelius, vilken anförde:

»I fråga om införandet av institutet hemliga patent är jag ense med herr Siljeström. Härutöver anser jag att ändring bör vidtagas beträffande de i 15 § av propositionens lagförslag upptagna bestämmelserna om förfaranden eller anordningar som ej äro att hänföra till uppfinningar. I detta hänseende får jag framhålla följande.

Eftersom redan enligt 5 § och, för vissa fall, 7 § uppfinnings yppande utan särskilt tillstånd är förbjudet eller kan förbjudas, synes något behov i statens intresse av stadgandet i 8 § första stycket icke föreligga. Då å andra sidan en tillämpning av ett stadgande av sådant innehåll som föreslås i 8 § första stycket *kan* leda till obillighet gentemot en näringsidkare, som för civila ändamål redan utövar uppfinning eller nyttjar förfarande eller anordning (fabrikationshemlighet), synes i allt fall hänvisningen i 15 § till stadgandet i 8 § första stycket böra utgå. Sistnämnda stadgande lär nämligen med hänsyn till bestämmelserna i 5 och 7 §§ icke vara erforderligt för att förhindra ett yppande av hemligheten.

Enligt 12 § andra stycket skall Kungl. Maj:t äga föreskriva, att all rätt till uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar skall avstås till staten och enligt 15 § skall detta stadgande äga tillämpning jämväl beträffande förfarande eller anordning av teknisk natur, som ej är att hänföra till uppfinning. I de fall som avses i 15 § föreligger emellertid icke någon *rätt*, som kan göras till föremål för överlåtelse eller expropriation. I och med att staten jämlikt stadgandet i 4 § vunnit upplysning om viss anordning eller visst förfarande, äger staten rätt att använda sig därav. En tillämpning av stadgandena i 12 § andra stycket och 15 § skulle sålunda endast få den verkan, att staten genom ett ur juridiska synpunkter oegentligt förfarande uppnår ett förbud för en näringsidkare att använda ett förfarande eller en anordning,

som fritt kan utnyttjas av envar annan som äger eller får kännedom därom. Hänvisningen uti 15 § till 12 § andra stycket synes därför böra utgå.

Vad beträffar reglerna för bestämmande av den ersättning som skall utgå, må anmärkas att det visserligen synes uppenbart, att ersättning skall lämnas för all skada och allt intrång, som drabbar den vilken nödgas avstå från rätt till uppfinning eller från en fabrikationshemlighet, men att det dock kan ifrågasättas om det icke borde uttryckligen ha stadgats, att ersättning skall utgå för skada och intrång, som uppstår redan därigenom att upplysning jämlikt 4 § lämnats rörande förfarande eller anordning av teknisk natur, som ej är att hänföra till uppfinning. Likaledes synes det ha förelegat anledning stadga regler för en nyprövning av skadans och intrångets omfattning, då denna säkerligen icke kan redan på ett tidigt stadium fastställas.

På grund härav får jag hemställa,

att riksdagen måtte för sin del antaga det lagförslag, som framlagts i den av herr Siljeström avgivna reservationen, med den ändring, att 13 § — motsvarande 15 § i Kungl. Maj:ts förslag — erhåller följande lydelse:

Vad ovan i 4, 5 och 7 §§, 8 § *andra stycket*, 9—11 §§ samt 12 § *första stycket* stadgas med avseende å uppfinning skall äga motsvarande tillämpning å förfarande eller anordning av teknisk natur som ej är att hänföra till uppfinning.»